

YETKİN, Suut Kemal

malar Dergisi, III, Ankara 1981, s. 13-16; Bedredin Cömert, "Suut Kemal Yetkin", *Milliyet Sanat Dergisi*, sy. 4, İstanbul 1980, s. 22-23; Şinasi Özdenoğlu, "Bir Hümanisti Anarken: Suut Kemal Yetkin", *a.e.*, sy. 23 (1981), s. 27-28; Neşet Çağatay, "Ord. Prof. Suut Kemal Yetkin (1903-1980)", *AÜ İlahiyat Fakültesi Yıllık Araştırmalar Dergisi*, III (1981), s. 5-7; Sabahattin Teoman, "Büyük Tedirgin: Suut Kemal Yetkin için", *a.e.*, s. 9-12; İbrahim Ağâh Çubukçu, "Ord. Prof. Suut Kemal Yetkin'le Bir Söyleşi", *a.e.*, s. 17-19; Nurcan Yazıcı, "Türkiye'de Sanat Tarihinde İlkler / Öncüler", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, VII/14, İstanbul 2009, s. 571-607.

EBRU KARAKAYA

YEÛK
(يعوق)

**Kur'ân-ı Kerim'de
Nûh kavminin taptığı belirtilen
ve Câhiliye döneminde de tapılan
putlardan biri.**

Kelimenin kökeni ve anlamı bilinmemekle beraber (*ERE*, I, 663) Arapça olmadığı, ancak "menetmek, korumak" anlamındaki Arapça *avk* köküyle bağlantısının bulunabileceği, dolayısıyla kelimenin "koruyucu" mânasına geldiği, söz konusu puta tapanların kendilerini musibetlerden, sapkınlıklardan ve kötü olaylardan koruduğuna inandıkları için ona bu adı verdikleri ifade edilmektedir. Wellhausen, her ne kadar "korumak, muhafaza etmek" mânası vermek için kelimeyi Habeşçe'ye bağlıyorsa da kelimenin "menetmek" anlamındaki Arapça kökünden de aynı anlam çıkmaktadır. Bu puta "kabileye karşı düşman saldırılarını engelleyen" mânası bu yüzden yüklenmiş olmalıdır (*Lisânü'l-ʿArab*, "avk" md; Mustafavî, XIV, 256; Fahd, s. 195). Bazan yağmur yağdırdıklarına, bazan da yağmasına engel olduklarına inanılan, bu yüzden de aynı ilâhın iki ayrı yüzü gibi telakki edildikleri için birlikte anılan iki puta Yegûs ve Yeûk adlarının verildiği de nakledilmektedir (Yâkût, V, 439; Fahd, s. 194-195).

Nûh kavminin taptığı putlardan biri olan Yeûk (Nûh 71/21-23), İbnü'l-Kelbî'nin kaydettiğine göre, putları Arap yarımadasına getirip çeşitli kabilelere dağıtan Amr b. Lûhay tarafından Mâlik b. Mersed b. Cüşem b. Hâşid'e, Hemdânî'ye göre ise Mâlik (Hayvân) b. Zeyd b. Mâlik b. Cüşem b. Hâşid'e verilmiş, o da bu putu San'a'ya Mekke yönünde iki gecelik mesafede bulunan Hayvân adlı yerleşim merkezine koymuştur (*Kitâbü'l-Eşnâm*, s. 8, 36; *el-İklil*, s. 66). Bazı rivayetlerde Kinâne'nin veya Murâd kabilesinin taptığı, at şeklinde tasvir edilen Yeûk'un aslında Hz. Âdem'in çocuk-

larından biri veya Hz. Nûh öncesinde yaşamış sâlih bir kişi olduğu, ölümünden sonra şeytanın aldatmasıyla putlaştırıldığı belirtilmektedir. Yeûk'un Sebeli Kehlân'a ait bir put olduğu, daha sonra Benî Hemdân'a intikal ettiği de nakledilmektedir (Zemahşerî, VI, 218; Kurtubî, XVIII, 307; İbn Âşûr, XIV, 208-209). Hemdânîler ile Yemenliler'den onlara komşu olanların da bu puta taptıklarını belirten İbnü'l-Kelbî, Benî Hemdân'ın ve diğer Araplar'ın Yeûk kelimesini isim olarak kullanmadıklarını, herhangi bir şiirde de bu isme rastlamadığını belirtir (İbnü'l-Kelbî, s. 8). Ancak Yeûk adının zikredildiği şiirler mevcuttur (Fahd, s. 196). Yeûk diğer dört putla birlikte merkezî Arabistan'ın en eski putlarından; bunlar İslâm'ın gelişine kadar varlıklarını sürdürmüştür (*a.g.e.*, a.y.).

BİBLİYOGRAFYA :

Mustafavî, *et-Tahkîk*, XIV, 255-256; İbnü'l-Kelbî, *Kitâbü'l-Eşnâm* (nşr. Ahmed Zeki Paşa), Ankara 1969, s. 8, 36; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, XXIX, 98-99; Hemdânî, *el-İklil* (nşr. Muhibbüddin el-Hatîb), Beyrut 1407/1987, s. 66-67; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd v.dğr.), Riyad 1418/1998, VI, 218; Şehristânî, *el-Milel (Kilânî)*, II, 237; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, V, 438-439; Kurtubî, *el-Câmi'*, XVIII, 307; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-ʿazîm* (nşr. Mustafa Seyyid Muhammed v.dğr.), Cize 1421/2000, XIV, 142-143; J. Wellhausen, *Reste arabischen Heidentums*, Berlin 1897, s. 22; T. Fahd, *Le pantheon de l'Arabie centrale à la veille de l'hégire*, Paris 1968, s. 194-197; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, VI, 262-263; M. Tâhir İbn Âşûr, *Tefsîrü't-Tahrîr ve't-tenvîr*, [başki yeri ve tarihi yok], XIV, 208-209; Th. Nöldeke, "Arabs (Ancient)", *ERE*, I, 663; G. A. Barton, "Incarnation (Semitic)", *a.e.*, VII, 199-200.

ÖMER FARUK HARMAN

el-YEVÂKİT ve'l-CEVÂHİR
(البواقيت والجواهر)

Abdülvehhâb eş-Şa'rânî'nin
(ö. 973/1565)
tasavvuf ileri gelenleriyle
Ehl-i sünnet'in akaid anlayışını
uzlaştırmayı amaçlayan eseri.

Tam adı *el-Yevâkîit ve'l-cevâhir fî beyâni 'akâ'idî'l-ekâbir*'dir. Adında yer alan "ekâbir" kelimesiyle sûfiyye büyüklüklerine işaret edilir. 955'te (1548) kaleme alınan eser (*Keşfü'z-zunûn*, II, 2054) kelâm konularının tamamını içerir ve dört bölümden oluşan bir mukaddime ile yetmiş bir bölümden (mebhas) meydana gelmektedir. Bu bölümleri ilâhiyyât, nübüvât ve sem'iyât şeklinde incelemek mümkündür. Mukaddimenin birinci bölümünde Muhyiddin İbnü'l-Arabî hakkında genel bir değerlendirme yapıldıktan sonra, onun İslâm

dünyasında yanlış tanındığı, İslâm âlimlerinin görüşlerine aykırı düşüncelerin kendisine ait olmayıp sonradan eserlerine eklendiği ileri sürülmekte ve kendisinin Ehl-i sünnet çizgisinde bulunduğunu ortaya koymak amacıyla birçok âlimin onun lehindeki ifadelerine yer verilmektedir. Mukaddimenin ikinci bölümünde sûfilere tarih boyunca mâruz kaldıkları iftiralardan söz edilerek İbnü'l-Arabî'ye nisbet edilen bazı fikirlerin bu iftiraller arasında yer aldığı belirtilmektedir. Üçüncü bölümde tasavvuf ehlinin sembolik dil kullanmasının sebepleri açıklanmakta, bu konudaki en önemli sebebin de başkalarının kendi aralarına girmesini engellemek olduğu belirtilmektedir. Dördüncü bölümde kelâm ilmi alanında derinleşmek isteyenlerin yapması gereken şeylere işaret edilmekte, âlimlerin bu ilme inkârcı fikirlere sahip kişi ve gruplarla mücadele etmek için başvurduğuna dikkat çekilmekte ve bu bağlamda İbnü'l-Arabî'nin çeşitli eserlerinden nakiller yapılmaktadır.

Eserin ilâhiyyât konularına ayrılan birinci bölümü yirmi sekiz alt bölümden oluşmakta ve kitabın yaklaşık üçte birini teşkil etmektedir. Müellif burada klasik kelâm konularını ele almış, rü'yettullah, kazâ ve kader bahislerine de temas etmiştir. Kitabın üçte birini aşan bir hacme sahip nübüvât bölümünde Allah'ın yarattıkları içinde en faziletli insanın Hz. Muhammed olduğu belirtildikten sonra üstünlük sıralamasında tasavvuf ileri gelenlerinin önemi vurgulanmış, büyük günah ve tekfir konularına da yer verilmiş, bu arada devlet başkanlığı meselesi Sünnî anlayış çerçevesinde açıklanmıştır. *el-Yevâkîit*'in on fasıldan meydana gelen üçüncü bölümü sem'iyât bahislerine tahsis edilmiş, burada da diğer kelâm kitaplarında zikredilen meseleler üzerinde durulmuştur.

Şa'rânî, keşif ehliyle fikir ehlinin akaid görüşlerini uzlaştırmak için kendisinden önce kimsenin bu kadar çaba göstermediğini söyler. Bunun yanında inkârcularla mücadele yönteminin benimsendiği kelâm ilminin bazı sakıncalarının bulunduğunu da ileri sürer. Müellif eserini yazarken hayatının son dönemlerinde bulunduğu, kitapta anlaşılmayan hususların âlimler tarafından incelenmeden ictibas edilmemesini ve ehl-i keşifin beyanlarını tam olarak kavrayamayan kimselerin kelâmcıların zâhir görüşlerine itibar etmesini tavsiye eder. Ona göre Süfiyye'nin akaidi keşif ve müşahedeye, kelâmcıların akaidi ise imana dayandığından Süfiyye yolu-